

ISSN: 2146-1961

Karababa, A., Yılmaz, E., Şahin, A. E. & Çeçen, R. (2024). Taraftar motivasyonu ve taraftar saldırganlığı arasındaki ilişkinin incelenmesi, *International Journal of Eurasia Social Sciences (IJOESS)*, 15(58), 1509-1523.

DOI: <http://dx.doi.org/10.35826/ijoess.4548>

Makale Türü (ArticleType): Araştırma Makalesi

TARAFTAR MOTİVASYONU VE TARAFTAR SALDIRGANLIĞI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Burak KARABABA

Dr. Öğr. Üyesi¹, Erzurum Teknik Üniversitesi, Erzurum, Türkiye, burak.karababa@erzurum.edu.tr
ORCID: 0000-0001-5873-5796

Eda YILMAZ

Dr. Öğr. Üyesi, Erzurum Teknik Üniversitesi, Erzurum, Türkiye, eda.yilmaz@erzurum.edu.tr
ORCID: 0000-0003-4832-3792

Aziz Enes ŞAHİN

Erzurum Teknik Üniversitesi, Erzurum, Türkiye, azizenes.sahin52@erzurum.edu.tr
ORCID: 0000-0001-5648-9886

Resul ÇEÇEN

Erzurum Teknik Üniversitesi, Erzurum, Türkiye, resulerzecen@hotmail.com
ORCID: 0009-0004-4152-9143

Gönderim tarihi: 11.06.2024

Kabul tarihi: 10.11.2024

Yayın tarihi: 01.12.2024

Öz

Sporun bileşenlerinden biri olan taraftar, sporun geleceği açısından önemli bir unsurdur. Sporun sürdürülebilir olması için en önemli özelliklerinden birisi seyirci ve taraftarın desteğinin alınmasıdır. Bu bilgi doğrultusunda bu çalışmada taraftar motivasyonu ile taraftar saldırganlığı arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmaya 192 erkek 179 kadın olmak üzere toplam 371 futbol taraftarı katılmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak; "Kişisel Bilgi Formu," "Taraftar Motivasyon Ölçeği," "Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği (BPSÖ)" kullanılmıştır. Çalışmada verilerin normal dağılıma sahip olup olmadığını incelemek amacıyla normallik analizi yapılmış ve verilerin normal dağılıma sahip oldukları görülmüştür. Bu nedenle çalışmada parametrik testlerden yararlanılmıştır. Çalışma verilerinde ikili değişkenler için T-testi ikiden fazla değişkenler için Anova testi ve değişkenler arasındaki ilişki ortaya koymak için Pearson korelasyon analizi uygulanmıştır. Sonuç olarak; cinsiyet değişkeni açısından taraftar motivasyonu ve saldırganlık boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa rastlanmazken, medeni hal değişkenine göre bekar katılımcıların saldırganlık düzeylerinin evli katılımcılara göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmektedir. Eğitim durumu değişkenine göre lisans düzeyinde eğitim seviyesine sahip olan katılımcıların lisansüstü eğitim düzeyine sahip katılımcılardan saldırganlık düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmektedir. Katılımcıların maç

Sorumlu Yazar: Dr. Öğr. Üyesi Burak KARABABA, Erzurum Teknik Üniversitesi/Spor Bilimleri Fakültesi, burak.karababa@erzurum.edu.tr

Etik Kurul Onayı: Erzurum Teknik Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulu, 28/12/2023 tarih 16 sayılı toplantı ve 03 sayılı kararıyla etik kurul onayı alınmıştır.

İntihal/Etik: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği, araştırma ve yayın etiğine uyulduğu teyit edilmiştir.

izleme nedenleri açısından taraftar motivasyonu düzeylerine bakıldığında eğlence amacıyla maç izleyen katılımcıların serbest zaman değerlendirme amacıyla maç izleyen katılımcılara göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde daha yüksek ortalamalara sahip oldukları görülmektedir. Katılımcıların taraftar motivasyonu ve saldırganlık düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı pozitif yönde ve düşük düzeyde ilişki olduğu görülmektedir. Sporda şiddet ve saldırganlığın sona erdirmenin yolu sporun tüm taraf ve paydaşlarının dostluk, mücadele ve centilmenlik ilkeleri etrafında samimi ve akılcı bir şekilde bir araya gelmesidir. Bu çalışmanın bulguları ise bireylerin taraftar motivasyonu ve saldırganlığı üzerindeki etkili olan faktörleri daha iyi anlamamıza yardımcı olacak ve gelecekteki müdahale stratejilerinin daha iyi şekillendirilmesine imkân sağlayacaktır.

Anahtar kelimeler: Saldırganlık, spor, motivasyon, taraftar.

EXAMINING THE RELATIONSHIP BETWEEN FAN MOTIVATION AND FAN AGGRESSION

ABSTRACT

Fans, one of the components of sports, are an important element for the future of sports. One of the most important features for sports to be sustainable is to receive the support of spectators and fans. In line with this information, this study examined the relationship between fan motivation and fan aggression. A total of 371 football fans, 192 male and 179 female, participated in the research. "Personal Information Form," "Fan Motivation Scale," "Buss-Perry Aggression Scale (BPAS)" were used as data collection tools in the research. Normality analysis was performed to examine whether the data had a normal distribution in the study, and it was found that the data did. For this reason, parametric tests were used in the study. T-test was applied for binary variables, Anova test for more than two variables and Pearson correlation analysis was applied to reveal the relationship between the variables. As a result, While no statistically significant difference was found in the dimensions of fan motivation and aggression in terms of the gender variable, it was observed that the aggression levels of single participants were statistically significantly higher than those of married participants according to the marital status variable. According to the educational status variable, it was observed that the aggression levels of participants with a bachelor's degree were higher than those with a postgraduate degree. When the fan motivation levels of the participants were examined in terms of the reasons for watching the match, it was observed that the participants who watched the match for entertainment purposes had statistically significantly higher averages than those who watched the match for leisure purposes. It was observed that there was a statistically significant positive and low-level relationship between the fan motivation and aggression levels of the participants. The way to end violence and aggression in sports is for all parties and stakeholders of the sport to come together sincerely and rationally around the principles of friendship, struggle and sportsmanship. The findings of this study will help us better understand the factors affecting the fan motivation and aggression of individuals and will enable better shaping of future intervention strategies.

Keywords: Aggression, sports, motivation, fan.

GİRİŞ

Spor, kişinin doğal çevresini beşeri çevreye dönüştürürken elde ettiği yetenekleri geliştiren belirli kuralları olan, bireysel veya takım halinde araçlı ya da araçsız olarak serbest zaman faaliyetleri kapsamında tam zamanlı olacak şekilde meslek halinde yapılan toplumsallaştırıcı, bütünleştirici, ruhu ve fiziği geliştiren bir olgudur (İnal, 1998). Spor, son yıllarda sağladığı ekonomik katkılar sebebi ile yatırımcıların, sponsorların ilgisini çeken büyük bir sektör haline gelmiştir (Çetin, 2015). Taraftarların katılımı spor endüstrisinin küresel olarak büyümesini sağlamıştır (Giampiccoli vd., 2015). Spor sektörü, en önemli ticari paydaşları ve yatırımcıları olan taraftarlarının yüksek düzeyde katılımı sayesinde sürekli büyümeye devam etmektedir (Koenderman, 2013; Madrigal vd., 2013). Wann ve arkadaşları (2001) spor taraftarlarını, belirli bir takıma, bireysel sporcuya veya bir spor türüne duygusal veya finansal olarak yoğun yatırım yapan bireyler olarak tanımlamıştır. İlgili bir taraftar, tercih ettiği spor kulübünün büyümesine kendini adamaktadır ve bu kulübün çıkarlarını aktif olarak desteklemeye çalışmaktadır (Auh vd., 2007; Yoshida vd., 2014). Kulübün ticari büyümesine kendini adayan taraftarlar spor kulüplerinin gelişiminin kritik bir parçası olmuştur (Bristow & Sebastian, 2001; Stander vd., 2016; Humphries & Smith, 2006; Allison, 2013). Kulüplerin elde ettiği zenginlikler başarılarının artmasını dolayısıyla taraftarların motivasyonlarını da artırmıştır. Motivasyon "bir yola girmek için içsel bir arzuyu yansıtır çünkü bu yol, ihtiyaçların karşılanması ve kazanım yoluyla fayda elde edilmesi için fırsatlar sunar" (Funk vd., 2009).

Taraftar motivasyonu ise; ekonomi, grup ilişkileri, eğlence, estetik, kaçış, aile, öz saygı ve olumlu gerilim kavramlarıyla açıklanmıştır (Wann, 1995). Trail ve James (2001), taraftar olma motivasyonlarını başarı, estetik, bilgi, dram, aile, kaçış, fiziksel çekicilik, fiziksel beceri ve sosyalleşme olarak belirtmiştir. Milne ve McDonald (1999) ise taraftar motivasyonlarını, bağlı olma, risk alma, stres azaltma, öz değerlilik, saldırganlık, sosyalleşmenin kolaylaştırılması, rekabet, başarı, beceri hâkimiyeti, estetik, değer gelişimi ve öz gerçekleştirme şeklinde sınıflandırmıştır. Taraftar motivasyonu üzerine yapılan araştırmalar, gruba ait olma arzusunun, taraftarların en önemli motivasyon kaynaklarından biri olduğunu ortaya koymaktadır (Trail & James, 2001; Wann, vd., 1999). İnsanların sosyal gruplara ait olma konusunda doğuştan gelen bir arzusu vardır. Taraftarların takımla yüksek düzeyde özdeşleşme eğilimi göstermeleri ve güçlü özdeşleşmenin taraftar saldırganlığı ile bağlantılı olması, bu tarz eylemlere katılma olasılıklarının daha yüksek olduğunu göstermektedir (Porat, 2010; Wann vd., 2003; Wann vd., 1999; Knapton vd., 2018). Saldırganlık; kişinin zarar vermek amacıyla yaptığı davranışı olarak belirtilmiş ancak kişinin bilmeden ve istemeyerek oluşturduğu zararın saldırganlık olmadığını belirtmiştir (Yılmaz, 2010).

Taraftar saldırganlığı başka kişi veya nesnelere yönelmiş olan yok edici, zararlı veya karşısındakine üstün gelme, onu yönetmek için düşmanca incitme, hırpalama ve acı verme amaçları taşıyan davranış şeklidir. Taraftar saldırganlık davranışları bir kişiye, gruba, topluma ve bir amaca yönelik yapılan davranışlardır (Köknel, 1986; Tiryaki, 2000). Taraftar saldırganlığı kapsamlı bir şekilde araştırılmıştır. Araştırmaların çoğu saldırganlığın biyolojik modellerine odaklanmış (Van der Meij vd., 2015), bireylerin demografik özelliklerini (Roversi, 1991), veya sosyal dinamiklerini incelemiştir (Stott vd., 2001). Türkiye’de yapılan farklı çalışmalarda ekonomik, kaçış, heyecanı paylaşma, aile, estetik, olumlu gerilim, eğlence ve haz alma şeklinde taraftarlık motivasyonu faktörleri

belirlenmiştir (Salman & Giray, 2010, Giray & Girişken, 2015; Çalışkan vd., 2017). Taraftar saldırganlığı dünya genelinde sporda, ülkeleri aşan önemli sorunlar teşkil etmekte (Rudd, 2017; Maryam Mokhtari vd., 2023), ve aynı zamanda spor müsabakalarını etkileyen bir faktör haline gelmiştir (Knapton vd., 2018). Dolayısıyla bireyleri bu tür şiddet eylemlerine yönlendiren faktörlerin araştırılması büyük önem taşımaktadır. Literatüre bakıldığında spora yönelik olan yüksek motivasyonun taraftarlarda odaklanmayı arttırması sebebi ile taraftarların saldırgan davranışlar göstermesine yol açabilmektedir. Bu noktadan hareketle çalışmanın amacı taraftar motivasyonu ile taraftar saldırganlığı arasındaki ilişkinin incelenmesidir.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Bu çalışmada nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama yöntemi kullanılmıştır. İlişkisel tarama modeli, iki veya daha çok sayıdaki değişken arasında değişim olup olmadığını ve bu değişimin ne kadar olduğunu belirlemeyi amaçlayan tarama modelidir (Karasar, 2011).

Araştırma Grubu

Katılımcıların herhangi futbol takımının taraftarı olması ve 18 yaş üzeri olma şartı aranmıştır. Dışlama kriterleri olarak: a) bilgilendirilmiş onam formunu imzalamayı reddetme b) Bilinen bir zihinsel probleminin olmaması olarak belirlenmiştir. G*Power analizinin ardından, çalışmaya katılmak için gereken katılımcı sayısı %95 güven düzeyi, %3 kabul edilebilir hata payı ile 120 olarak belirlenmiştir. Çalışmanın geçerliliğini arttırmak ve olası katılımcı kaybını önlemek için 371 katılımcı çalışmaya dahil edilmiştir. Tüm katılımcılar deneysel riskler konusunda bilgilendirilmiştir.

Tablo 1. Katılımcılara Ait Demografik Bilgiler

Demografik Değişken	Kategori	n	%
Cinsiyet	Kadın	179	48.2
	Erkek	192	52.8
Medeni Hal	Evli	73	19.7
	Bekar	298	80.3
Eğitim Durumu	Orta Okul	5	1.3
	Lise	205	55.3
	Ön Lisans	28	7.5
	Lisans	106	28.6
	Lisans Üstü	21	7.3
Maç İzleme Nedeniniz	Heyecan	80	21.6
	Eğlence	191	51.5
	Dinlenme	24	6.5
	Serbest Zaman	76	20.5
Toplam		371	100

Tablo 1’de görüldüğü üzere katılımcıların 179’u kadın ve 192’si erkek katılımcılardan oluşmaktadır. Katılımcıların 73’ü evli ve 298’i bekar katılımcılardan oluşmaktadır. Katılımcıların 5’i ortaokul, 205’i lise, 28’i ön lisans, 106’sı lisans ve 21’i lisansüstü eğitim durumuna sahiptir. Katılımcıların 80’i heyecan, 191’i eğlence, 24’ü eğlence ve 76’sı serbest zaman amacıyla maç izlemektedirler.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak "Kişisel Bilgi Formu," "Taraftar Motivasyon Ölçeği," "Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği (BPSÖ)" kullanılmıştır.

Kişisel Bilgi Formu

Cinsiyet, yaş, medeni durumu, eğitim durumu, gelir durumu, müsabakayı izleme durumu, müsabaka izleme nedeni, izleyici olunan spor branşı gibi bilgilerin tespit edilebilmesi için araştırmacılar tarafından kişisel bilgi formu hazırlanmıştır.

Taraftar Motivasyon Ölçeği

Çalışmada kullanılan Taraftar Motivasyon Ölçeği 2004 yılında Thibiti (2004) tarafından geliştirilmiştir. Kafkas ve arkadaşları (2012) tarafından Türkçeye uyarlanan ölçek toplam 22 maddeden oluşmaktadır. Katılımcılar ölçek maddelerine katılma düzeylerini 5'li likert ölçeği üzerinden derecelendirmektedir. Ölçek oyun kalitesi, kaçınma, sıkıntıdan kaçınma, sosyal çevre, boş zaman ve spor ortamı olmak üzere 6 alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğin iç tutarlılık katsayı değerleri (Cronbach's α) oyun kalitesi, kaçınma, sıkıntıdan kaçınma, sosyal çevre, boş zaman ve spor ortamı alt boyutları için sırasıyla .81, .86, .81, .81, .77, .76 ve .48'dir.

Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği (BPSÖ)

Ölçek, Buss ve Perry (1992) tarafından geliştirilen ölçeğin Türkçeye uyarlanması Madran (2012) tarafından yapılmıştır. Ölçek 29 maddelik 5'li likert türü bir ölçektir. Saldırganlığın dört farklı (fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık, düşmanlık ve öfke boyutu) ölçmeyi amaçlamaktadır. Fiziksel Saldırganlık alt ölçeği başkalarına fiziksel zarar verme ile ilgili 9 soru, Sözel Saldırganlık alt ölçeği başkalarına sözel zarar verme ile ilgili 5 soru, Öfke alt ölçeği saldırganlığın duygusal boyutunu ölçen 7 soru ve düşmanlık alt ölçeği saldırganlığın bilişsel boyutunu ölçen 8 soru içermektedir. Ölçekte 9. ve 16. ters sorulardır.

Verilerin Analizi

Çarpıklık ve basıklık testleri uygulanarak çalışmadan elde edilen verilerin normal dağılıma sahip olup olmadığı tespit edilmiştir. Çarpıklık ve basıklık değerlerinin +1,5 ile -1,5 arasında olması normal dağılım olarak kabul edilmektedir (Tabachnick & Fidell, 2007). Analiz edilen çarpıklık ve basıklık değerleri +1,5 ile -1,5 arasında normal dağılım gösterdiğinden, verilerin analizinde T-testi, Anova ve Pearson korelasyon testi kullanılmıştır. Tüm analizler için anlamlılık düzeyi olarak $p < .05$ alınmıştır. Taraftar motivasyonu ve saldırganlık düzeylerini belirlemek ve ilişkilerini incelemek amacıyla yapılan bu çalışmada, ölçek alt boyutları analizlere ayrı ayrı dahil edilmek yerine toplam puanlar üzerinden istatistiksel analiz ve yorumlamalar yapılmıştır. Böylece tablo karmaşasının önüne geçmek ve ilişki analizlerinin daha anlaşılır ortaya konması hedeflenmiştir.

BULGULAR

Araştırma kapsamında yapılan analizler aşağıda başlıklar halinde açıklanmıştır.

Tablo 2. Ölçeklere İlişkin Normallik Dağılımı

Ölçek adı	N	Min.	Mak.	Mean	SD	Skewness	Curtosis
Taraftar Motivasyonu	371	26	110	78.7	16.1	-.400	.053
Saldırganlık	371	37	137	81.8	18.8	.602	.414

Tablo 2’de görüldüğü üzere yapılan normallik dağılımı analizinde, Taraftar Motivasyonu (Skewness=-.400, Curtosis=.053), saldırganlık (Skewness=.602, Curtosis=.414) olduğu saptanmıştır. Çalışmamızda yapılan normallik dağılım sonucu parametrik testlerin uygulanacağını sonucuna varılmıştır.

Tablo 3. Katılımcıların Cinsiyet Değişkeni Açısından Taraftar Motivasyonu ve Saldırganlık Düzeylerinin Karşılaştırılması

Ölçek adı	Cinsiyet	n	\bar{x}	Ss.	t	P(sig.)
Taraftar Motivasyonu	Kadın	179	77.8	14.7	-.1	.316
	Erkek	192	79.5	17.4		
Saldırganlık	Kadın	179	81.8	17.7	-.02	.384
	Erkek	192	81.8	18.7		

*: p<0.05

Tablo 3’de görüldüğü üzere çalışmaya katılanların cinsiyet değişkenine göre taraftar motivasyonu ve saldırganlık düzeylerinin karşılaştırılmasında; taraftar motivasyonu (p=.316) ve saldırganlık (p=.384) toplam puanlarında anlamlı farklılığa rastlanmamıştır.

Tablo 4. Katılımcıların Medeni Hal Değişkeni Açısından Taraftar Motivasyonu ve Saldırganlık Düzeylerinin Karşılaştırılması

Ölçek adı	Medeni Hal	n	\bar{x}	Ss.	t	P(sig.)
Taraftar Motivasyonu	Evli	73	78.3	18.1	-.201	.841
	Bekar	288	78.7	16.4		
Saldırganlık	Evli	73	72.7	16.5	-4.4	.003*
	Bekar	288	84	18.7		

*: p<0.05

Tablo 4’te görüldüğü üzere çalışmaya katılanların medeni hal değişkenine göre taraftar motivasyonu ve saldırganlık düzeylerinin karşılaştırılmasında; taraftar motivasyonu (p=.841) ve saldırganlık (p=.003) puanlarında, saldırganlık ölçeğinin toplam puanında anlamlı farklılığa rastlanmıştır.

Tablo 5. Katılımcıların Eğitim Durumu Açısından Taraftar Motivasyonu ve Saldırganlık Düzeylerinin Karşılaştırılması

Ölçek adı	Sınıf	n	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	P(sig.)	Post hoc (LSD)
Taraftar Motivasyonu	Ortaokul ¹	5	Gruplar Arası	293.7	4	73.4	.892	
	Lise ²	205						
	Lisans ³	28						
	Ön Lisans ⁴	106	Gruplar İçi	96704.3	366	264.2		
	Lisansüstü ⁵	27						
Saldırganlık	Ortaokul ¹	5	Guruplar Arası	10473.1	4	2618.2	0.04*	3>5
	Lise ²	205						
	Lisans ³	28						
	Ön Lisans ⁴	106	Guruplar İçi	120687.8	366	329.7		
	Lisansüstü ⁵	27						

*: p<0.05

Tablo 5'te görüldüğü üzere çalışmaya katılanların eğitim durumu değişkenine göre taraftar motivasyonu ve saldırganlık düzeylerinin karşılaştırılmasında; taraftar motivasyonu ($p=.892$) ve saldırganlık ($p=.004$) puanlarında, saldırganlık ölçeğinin toplam puanında anlamlı farklılığa rastlanmıştır.

Tablo 6. Katılımcıların Maç İzleme Nedeni Açısından Taraftar Motivasyonu ve Saldırganlık Düzeylerinin Karşılaştırılması

Ölçek adı	Maç İzleme Nedeni	n	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	P(sig)	Post hoc (LSD)
Taraftar Motivasyonu	Heyecan ¹	80	Guruplar Arası	3542.3	3	1180.7	0.03*	2>4
	Eğlence ²	191						
	Dinlenme ³	24						
	SerbestZaman ⁴	76	Guruplar İçi	93455.7	367	254.6		
Saldırganlık	Heyecan ¹	80	Guruplar Arası	1068.6	3	356.2	.391	
	Eğlence ²	191						
	Dinlenme ³	24						
	Serbest ⁴ Zaman	76	Guruplar İçi	1300.2	367	354.4		

*: $p<0.05$

Tablo 6'da görüldüğü üzere çalışmaya katılanların maç izleme nedeni değişkenine göre taraftar motivasyonu ve saldırganlık düzeylerinin karşılaştırılmasında; taraftar motivasyonu ($p=0.03$) ve saldırganlık ($p=.391$) puanlarında, taraftar motivasyonu ölçeğinin toplam puanında anlamlı farklılığa rastlanmıştır.

Tablo 7. Katılımcıların Taraftar Motivasyonu ve Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki İlişki

		1	2
1-Taraftar Motivasyonu	r	1	
	p	-	-
	n	371	
2-Saldırganlık	r	.218**	1
	p	.000	-
	n	371	371

Tablo 7'ye bakıldığında araştırma grubunun taraftar motivasyonu ile saldırganlık ($r=.218^{**}$) düzeyleri arasında pozitif yönde ve düşük düzeyde anlamlı ilişkiye sahip olduğu tespit edilmiştir.

TARTIŞMA ve SONUÇ

Taraftarların saldırganlık ve motivasyon düzeylerini etkileyen (cinsiyet, medeni hal, eğitim durumu maç izleme sebepleri) faktörlerin bireyler üzerinde ne kadar etkili olduğu gözlemek amacıyla yapılan çalışmada, katılımcıların cinsiyet değişkenine göre taraftar motivasyonu ve saldırganlık düzeylerinin karşılaştırılmasında; taraftar motivasyonu ve saldırganlık toplam puanlarında anlamlı farklılığa rastlanmamış olsa da Giray (2008), Güvendi ve arkadaşlarının (2019), yaptıkları çalışmada kadınların erkeklere oranla daha az saldırgan olduğunu bulgulamışlardır. Türkiye Futbol Federasyonu, 2011 yılında bir ilke imza atarak, seyircisiz oynama cezası alan takımların maçlarına yalnızca kadınlar ve 12 yaş altı çocukların alınmasına yönelik bir uygulama başlatmıştır. Kararın ilk etabında şiddet ve küfür olaylarını en aza indirmek sonra ise tamamen bitirmek istenmiştir. Başlangıçta her kesim tarafından olumlu karşılanırsa da zamanla bu uygulamanın pek fazla işe yaramadığı görülmüştür. Bunun sebebi olarak küfür ve şiddet olaylarından ceza alan erkek taraftarlar gibi kadınlarında küfür ve şiddet olaylarını her geçen gün arttırmaları olarak gösterilmiştir. Son olarak İnönü

Stadyumu'nda oynanan Fenerbahçe derbisinde 6 dakika boyunca küfreden kadın taraftarlar bu uygulamanın son bulmasının örneklerinden birisini oluştururken, kulüplerine 40 ila 60 bin TL arasında bir ceza almalarına neden olmuşlardı (Saboviç, 2012). Bu olay kadın ve erkek taraftarlar arasında sözlü saldırganlığın yaygın olduğunu her iki cinsiyetinde bu saldırganlık türüne başvurduğunu göstermektedir. Kısaca kadın ve erkek taraftarlar arasında saldırganlık düzeyi açısından bir farkın olabileceğini söylemek zordur. Çalışma bulgularımız ile paralellik içeren bu sonucu destekler nitelikte Kahveci ve arkadaşları (2020), kadın ve erkekler arasında saldırganlık alt boyutları ve toplam puanı arasında anlamlı bir farka rastlamamışlardır.

Çalışmaya katılanların medeni hal değişkeninin taraftar motivasyonu ve saldırganlık düzeylerinin karşılaştırılmasında; taraftar motivasyonları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmazken, saldırganlık puanlarında evli olan taraftarların saldırganlık düzeylerinin daha düşük olduğu bulgusuna rastlanmıştır. Evli bireylerin toplumsal rolleri gereği eş, çocuk gibi faktörlerden dolayı risk alma konusunda daha çekimser davranması beklenmektedir. Futbol taraftarlarının risk algılarını ortaya koymak amacıyla yapılan araştırma sonucunda evli bireylerin futbol müsabakalarında psikolojik ve fiziksel risk algılarının bekar taraftarlara karşı daha yüksek algıladıkları sonucu bu görüşü desteklemektedir (Çınarlı, 2019). Ek olarak, evli taraftarların tuttıkları takım yenildiğinde daha az saldırganlık davranışları sergiledikleri görülmektedir (Koçer, 2012; Göksel & Kul, 2023).

Çalışmaya katılan kişilerin eğitim durumu değişkenine göre saldırganlık ve taraftar motivasyonu düzeylerinin karşılaştırılmasında; taraftar motivasyonu ve saldırganlık puanlarında, saldırganlık ölçeğinin toplam puanında anlamlı farklılığa rastlanmıştır. Çalışma bulgularında lise mezunlarının saldırganlık düzeylerinin yüksek lisans mezunu katılımcılara göre daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. Doğaner ve arkadaşları (2021), yılında "şiddete yönelik düşünce ve eylem" çalışmasında ise lise mezunlarının, ortalama puanlarının lisans mezunlarından daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu araştırma sonucu çalışmamızı destekler nitelikte olsa bile, Nuriddinov (2023), yılındaki Amerikan sosyal bilimler ve insanlık dergisindeki yaptığı çalışmada, taraftarların saldırganlık sebeplerinin sadece eğitim düzeyleri ile alakalı olmadığını aynı zamanda kişilerin büyüdükleri sosyal çevre, aile ve medya gibi unsurların da saldırganlık davranışlarını etkileyebileceği ihtimalini göz önüne seriyor. Bir kişinin saldırgan davranışları olumlu şekilde pekiştirildiğinde, bu davranışları sürdürme olasılığı artar. Benzer şekilde, şiddetin norm olarak kabul edildiği ortamlarda büyüyen çocuklar, şiddeti doğal bir olgu olarak görmeye başlar. Aksine saldırganlık içeren olaylarda bulunmayan kişilerin pasif izleyiciler olduklarını ve gerçek taraftarlar olmadıkları ileriye sürülebilir.

Çalışmaya katılanların maç izleme nedeni değişkenine göre taraftar motivasyonu ve saldırganlık düzeylerinin karşılaştırılmasında; taraftar motivasyonu ve saldırganlık puanlarında, taraftar motivasyonu ölçeğinin toplam puanında istatistiksel olarak anlamlı farklılığa rastlanmıştır. Elde edilen istatistiksel sonuçlara göre eğlence amacıyla spor karşılaşması izleyen taraftarların boş zaman değerlendirmek için karşılaşma izleyen taraftarlara göre taraftar motivasyonlarının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Selman ve Giray (2021), tarafından yapılan çalışmada, taraftarların cinsiyet, eğlence ve medyadan takip sıklığı arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. Eğlence ve cinsiyet arasındaki ilişkiye bakıldığında erkeklerin eğlence boyutunu kadınlara göre daha fazla

önemsediği gözlemlenmiştir. Fakat kadın-erkek fark etmeksizin maçları diğer etkenlerden daha çok eğlenmek için izlediklerini destekler nitelikte bir sonuç ortaya çıkmaktadır. Güney Avustralya'da Ulusal Futbol Ligi (SANFL) yöneticilerinin kulüp maçlarına gelen taraftar sayısını nasıl arttırabilecekleri konusundaki araştırmalardaki bulguları seyircilerin maçlara gelmesinin ana sebepleri olarak eğlence, heyecan, dolaylı başarı (kulüplerinin başarılarını kendi başarıları olarak görmek) ve günlük rutinlerden kaçış olarak gösteriyor ve bu da kulüp yetkililerinin maç öncesi ve sonrasında insanların daha fazla eğlenmelerini, ve günlük rutin işlerden ziyade taraftarların farklı etkinliklere katılmalarını sağlayacak yeni aktiviteler arayışına götürdüğü ifade edilmektedir (Kim vd., 2021) Yeniliklerin ise heyecan arzusunu yansıtacağını, spor müsabakaları ve bu müsabakalardaki faaliyetlerle ilişkili etkinlikler sırasında gerçekleştirilecek atmosfer koşulları ve duyguların deneyimlenmesinin insanların eğlence ve heyecanlarının arttırılacağı etkinlikler olarak görmektedir (Funk vd., 2012). Dick ve arkadaşları (2016), yaptığı araştırmada tuttuğu takımları seyretmenin keyfi ve duygusal tatminliği taraftarların maçları seyretmesi için önemli bir itici güç olduğunu öne sürmüşlerdir. ABD'de taraftarlar üzerine yapılan bir çalışmada her iki takımın da taraftarlarının maçlardan önceki ve sonraki ruh hallerindeki değişimleri incelenmiştir. Yapılan incelemeler sonucunda kazanan takımın taraftarlarının ruh hallerinin iyileştiğini kaybeden takım taraftarlarının ise düştüğü sonucunu çıkarttıklarını, özellikle sadık taraftarlar arasında kaybeden takımın taraftarları yenilgi sonrası verilen bazı görevleri bile tamamlayamadıkları kanıtlandı bu da bir takımın başarısı ile taraftarların kişisel başarısı arasındaki bir bağlılık olabileceğini göstermektedir (Hirt vd., 1992)

Araştırma grubunun taraftar motivasyonu ile saldırganlık düzeyleri arasında pozitif yönde ve düşük düzeyde anlamlı ilişkiye sahip olduğu tespit edilmiştir. Darabi arkadaşlarının (2020) yaptıkları çalışma sonucunda insanların yaşları arttıkça hem daha düşük düzeyde saldırganlığa hem de takımlarına daha yüksek düzeyde sadakat beslediklerini belirtmişlerdir. Dolayısıyla stadyumlara daha yaşlı insanların bulundurulmasının ortamın daha sakin kalacağı yönünde bir düşünce benimsemişlerdir. Fakat aynı araştırmada 31 yaş ve üzeri taraftarların sayısının sadece %20 olduğunu ve bu düşük katılımın sebebini ise insanların güvensizlik, isteksizlik, yüksek riskli davranışlara maruz kalma gibi hislerle ilişkilendirmişlerdir. Diğer yandan Dimmock ve arkadaşları (2005), saldırganlığa yönelik gösterilen tutumlar ve özel normlar arasında yanlış konsensus etkisinin olduğunu söyler. Yanlış konsensus etkisi insanların kendi davranışsal seçimlerini mevcut duruma göre normal ve uygun olduğunu savunmalarındır. Yaptıkları saldırganlık davranışları buldukları ortam ve duygusallık sebebiyle doğru olduğunu düşünen taraftarlar alternatif yanıtlarda bu yaptıkları hareketlerin sapkın ve uygun olmadığını ifade etmiştir. Yanlış konsensus etkisinin varlığını kanıtlar niteliğinde olan bir araştırmada sıradan bir hokey maçını kavgaları sevdikleri için gelen seyircilerin, eğlenmek ya da serbest zaman etkinliği için gelen kişileri de kendileri gibi dövüş izlemeyi sevdiklerinden dolayı geldiklerini düşünmekte olduklarını ortaya çıkartmıştır. Knapton ve arkadaşları (2018), İsveç'te 350 erkek futbol taraftarı üzerinden yaptığı araştırmada bireylerin sportif faaliyetlerdeki katılım nedenleriyle ilişkili davranışlarını açıklamaya çalışmışlardır. 350 kişiye uyguladıkları ankette bireylerin aidiyet ihtiyacı, reddedilme hassasiyeti ve şiddet eğilim düzeylerinin değerlendirme sonucunda yüksek aidiyet ihtiyacına sahip ve reddedilme hassasiyeti olan bireylerin karşı takıma karşı şiddete daha fazla meyilli olduğunu gösteren sonuca ulaşmışlardır. Bulmuş oldukları bu sonuca göre taraftarların aidiyet ihtiyacı ile motivasyonlarını, reddedilme hassasiyeti sebebiyle de saldırganlıklarının pekiştirdiklerini söyleyebiliriz.

Elde edilen verilerin ve tartışılan bulguların sonucunda ortaya çıkan bu çalışmada, taraftar motivasyonu ve taraftar saldırganlığı arasındaki genel etkenlere bakılıp bu ilişkilerin daha iyi anlatılma konusunda çok önemli bir adım atılmıştır. Özellikle maç esnasında taraftarların saldırganlık düzeylerinin artması sonucunun sonrası saldırgan davranışlarında bulunmamaları adına psikolojik olarak yardımcı olacak destekler sağlanabilir. Bu tür müsabakaların sadece sportif bir faaliyet olarak değil aynı zamanda insanların günlük hayatın olağan sıradanlığından ve gerginliğinden kaçış sağlayabilecek bir eğlence ortamı olduğunu göstermektedir. Müsabakaları izleyen bireyin tuttuğu takımı desteklemesi, kazanma hırsını taşıması, eğlence ve heyecan gibi masum görünen duyguların bazen kızışık bir mücadeleye dönüşebileceğini ve bazı saldırgan hareketler sergilenebileceğini göstermektedir. Aynı zamanda yaptığımız çalışmada eğitim seviyesi düştükçe saldırganlığın artması konusunu, kişilerin büyüdüğü sosyal çevre ve aile gibi unsurların da saldırganlık davranışlarını etkileyebileceği söyleminden yola çıkarak daha ayrıntılı bir şekilde incelenmelidir. Erken yaşta bilgilendirmeler ve seminerler yapılması saldırganlığın düşmesine ve gelecek nesillerin daha keyifli, heyecanlı, coşkulu ve eğlenebilecekleri sportif faaliyetlerin ortaya çıkmasına katkı sağlayabilir.

Sonuç olarak bu çalışma taraftar motivasyonu ve taraftar saldırganlığı arasındaki ilişkinin ne düzeyde olduğunu detaylıca göstermektedir. Kadın erkek fark etmeksizin eğitim seviyesinin düştükçe saldırganlık eğilimlerinin arttığı gözlemlenmiştir ancak bu durum evli olan bireylerde azımsanmayacak derecede daha az olmaktadır. Bu bulgular taraftarların motivasyon ve saldırganlığının davranışlarındaki etkisini vurgulamaktadır. Ayrıca psikolojik alanda bu konuda daha geniş perspektifli çalışmaların eksikliği hissedilmektedir. Buna ek olarak insanların eğlence için maç izleme sebeplerinin yüksek olması taraftarların eğlenceden ziyade kargaşaya maruz kalmaları bu insanların tekrar maçlara gelmeme ve farklı arayışlara yönelmelerine sebep olabilir. Şiddetin sosyal bir yara olduğunu ve bu yaranın iyileşmesi için yukarıdaki belirtilen bütün unsurlarda daha hassas olmamız gerekir özellikle de gazete, sosyal medya ve televizyon programlarında spor yorumcularının kullandığı dilin şiddet içermemesi, yapıcı ve birleştirici konuşmalar yapması gerekir çünkü taraftarlar medyadan şiddet ve saldırganlığı tetikleyecek cümlelerden etkilenebilir. Sporda şiddet ve saldırganlığın sona erdirmenin yolu sporun tüm taraf ve paydaşlarının dostluk, mücadele ve centilmenlik ilkeleri etrafında samimi ve akılcı bir şekilde bir araya gelmesidir. Bizlerin yaptığı bu çalışmanın bulguları ise bireylerin taraftar motivasyonu ve saldırganlığı üzerindeki etkili olan faktörleri daha iyi anlamamıza yardımcı olacak ve gelecekteki müdahale stratejilerinin daha iyi şekillendirilmesine imkân sağlayacaktır.

ÖNERİLER

- Kısıtlı katılımcı ile yapılan bu araştırma daha büyük taraftar kitleleriyle yapılabilir.
- Psikolojik rahatsızlık, yaş gibi faktörlerinde göz önünde bulundurularak çalışma genişletilebilir.
- Lisans ve lisansüstü programlarda motivasyon, saldırganlık ve fair-play konularına ilişkin eğitimler düzenlenebilir.

KAYNAKÇA

- Allison, N. (2013). *Going beyond on-pitch success: fan engagement as a catalyst for growth*. Birkbeck College Working Paper. London: University of London.
- Auh, S., Bell, S. J., McLeod, C. S., & Shih, E. (2007). Co-production and customer loyalty in financial services. *Journal of Retailing*, 83(3), 359–370. <https://doi.org/10.1016/j.jretai.2007.03.001>
- Bristow, D. N., & Sebastian, R. J. (2001). Holy cow! Wait 'til next year! A closer look at the brand loyalty of Chicago Cubs baseball fans. *Journal of Consumer Marketing*, 18(3), 256–275. <https://doi.org/10.1108/07363760110392976>
- Buss, A. H., & Perry, M. (1992). The aggression questionnaire. *Journal of personality and social psychology*, 63(3), 452. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.63.3.452>
- Çalışkan, K., Ekici, S., Hacıcaferoğlu, B. & Yaraş, A. (2017). Futbol Taraftarlarının Motivasyon Faktörlerinin Araştırılması: Muğla İli Özelinde Galatasaray Spor Kulübü Örneği, Dünya Spor Bilimleri Araştırmaları Kongresi, Manisa-Türkiye, 23-26 Kasım.
- Çetin, E. (2015). Çocuk ve gençlerin televizyonda maç izleme alışkanlıklarının spordaki şiddet eylemlerine etkileri. *International Journal of Science Culture and Sport*, 3, 828-844. <https://doi.org/10.14486/IJSCS351>
- Çınarlı, İ. (2019). *Futbol taraftarlarının spor tüketimine yönelik güdüleri, risk algıları ve gelecek katılım niyetleri arasındaki ilişkiler*, Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi.
- Darabi, M., & Aghaei Shahri, M. S. (2020). Football fans: Investigating the relationship between fan motivation and aggressive behaviours. *Research in Sport Management and Marketing*, 1(1), 28-36. <https://doi.org/10.22098/rsmm.2020.992>
- Dick, Murray & Paul Kernick. (2016). *The Motivational Factors Affecting Football Fan Attendance in Finland: A Study and Segmentation*. Poorvo: Haaga-Helia University of Applied Science.
- Dimmock, J. A., & Grove, J. R. (2005). Relationship of fan identification to determinants of aggression. *Journal of Applied Sport Psychology*, 17(1), 37-47. <https://doi.org/10.1080/10413200590907559>
- Doğaner, S., Erdeveciler, Ö., Balcı, V., Uyar, Y., Bağış, T. Ö., & Ercan, M. (2021). Futbol Taraftarlarının Fanatiklik Düzeylerinin Belirlenmesi. *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 19(4), 257-269. <https://doi.org/10.33689/spormetre.1000343>
- Funk, D. C., Beaton, A., & Alexandris, K. (2012). Sport consumer motivation: Autonomy and control orientations that regulate fan behaviours. *Sport management review*, 15(3), 355-367. <https://doi.org/10.1016/j.smr.2011.11.001>
- Funk, D. C., Filo, K., Beaton, A. A., & Pritchard, M. (2009). Measuring the motives of sport event attendance: Bridging the academic-practitioner divide to understanding behavior. *Sport Marketing Quarterly*, 18(3), 126.
- Giampiccoli, A., Lee, S. S., & Nauright, J. (2015). Destination South Africa: Comparing global sports mega-events and recurring localised sports events in South Africa for tourism and economic development. *Current*

- Issues in Tourism*, 18(3), 229–248. <https://doi.org/10.1080/13683500.2013.787050>
- Giray, C. & Girişken, Y. (2015). Taraftar motivasyon faktörlerinin davranışsal sadakat üzerindeki etkisi: Fenerbahçe spor kulübü örneği. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(2), 119-137.
- Giray, C. (2008). Özdeşleşme, Marka Tutumu ve Markaya Yönelik Davranışsal Eğilimler: Futbol Takımı Taraftarlığı Açısından Bir İnceleme [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Gebze Yüksek Teknolojisi Enstitüsü.
- Göksel, A. G., & Kul, O., (2023). Futbol Taraftarlarının Takım Özdeşleşme ve Karşıt Görüşe Saygı Düzeylerinin İncelenmesi. *Spor Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 8(1), 1-16. <https://doi.org/10.25307/jssr.1113411>
- Güvendi, B., Demir, G. T., & Keskin, B. (2019). Ortaokul öğrencilerinde dijital oyun bağımlılığı ve saldırganlık. *OPUS International Journal of Society Researches*, 11(18), 1194-1217. <https://doi.org/10.26466/opus.547092>
- Hirt, E. R., Zillmann, D., Erickson, G. A., & Kennedy, C. (1992). Costs and benefits of allegiance: Changes in fans' self-ascribed competencies after team victory versus defeat. *Journal of personality and social psychology*, 63(5), 724. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.63.5.724>
- Humphries, C. E., & Smith, A. C. (2006). Sport fandom as an occupation: Understanding the sport consumer through the lens of occupational science. *International Journal of Sport Management and Marketing*, 1(4), 331–348. <https://doi.org/10.1504/IJSM.2006.010565>
- İnal, A (1998). *Beden Eğitimi ve Spor Bilimine Giriş*. Selcuk Üniversitesi Basımevi.
- Kafkas, M. E., Çoban, B., & Kafkas, A. Ş. (2012). Taraftar Motivasyon Ölçeğinin Türkçeye Uyarlanması: Bir Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 6(1).
- Kahveci, İ., Karagün, E., & Sarper, M. (2020). Kocaeli İlinde Çalışan Lisanslı Taekwondocuların Saldırganlık ve Mutluluk Düzeylerinin Belirlenmesi. *OPUS International Journal of Society Researches*, 16(29 Özel Sayı), 3456-3473.
- Karasar, N. (2011). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Kim, S., Morgan, A., & Assaker, G. (2021). Examining the relationship between sport spectator motivation, involvement, and loyalty: A structural model in the context of Australian Rules football. *Sport in Society*, 24(6), 1006-1032. <https://doi.org/10.1080/17430437.2020.1720658>
- Knapton, H., Espinosa, L., Meier, H. E., Bäck, E. A., & Bäck, H. (2018). Belonging for violence: Personality, football fandom, and spectator aggression. *Nordic psychology*, 70(4), 278-289. <https://doi.org/10.1080/19012276.2018.1430611>
- Koçer, M. (2012). Futbol derneklerine üye olan taraftarların şiddet ve holiganizm eğilimlerinin belirlenmesi: Kayseri örneği. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(32), 111-135.
- Koenderman, T. (2013). Tough times for sponsored sport. *Finweek*, 2, 50–51
- Köknel, Ö. (1986). *İnsanı Anlamak*, 428. Altın Kitaplar Matbaası.
- Madran, H. A. D. (2012). Buss-Perry saldırganlık ölçeği'nin Türkçe formunun geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 24(2), 1-6. <https://doi.org/10.5080/u6859>
- Madrigal, L., Hamill, S., & Gill, D. L. (2013). Mind over matter: The development of the Mental Toughness Scale (MTS). *The Sport Psychologist*, 27, 62–77. <https://doi.org/10.1123/tsp.27.1.62>

- Maryam Mokhtari Dinani, M., Rezaei Pandari, A., Divjan, Z., & Afshar Jahanshahi, A. (2023). Prevention and control of violence and aggression in football fans: implications for sport psychologists, fans, and policymakers. *Journal of ethnicity in substance abuse*, 1-21. <https://doi.org/10.1080/15332640.2023.2258487>
- Milne, G. R., & McDonald, M. A. (1999). *Sport marketing: Managing the exchange process*: Jones ve Bartlett Learning.
- Nuriddinov A., (2023). Futbol Taraftarlarının Agresif Durumlarına İlişkin Bir Araştırma. *Amerikan Sosyal Bilimler ve İnsanlık Araştırmaları Dergisi*, 3(11), 73–80.
- Porat, A. B. (2010). Football fandom: A bounded identification. *Soccer & Society*,11(3), 277–290. <https://doi.org/10.1080/14660971003619594>
- Roversi, A. (1991). İtalya'da futbolda şiddet *Uluslararası Spor Sosyolojisi İncelemesi*, 26(4), 311–331.
- Rudd, A. (2017). Sport spectator behavior as a moral issue in college sport. *Journal of Amateur Sport*, 3(1), 96–114. <https://doi.org/10.17161/jas.v0i0.5923>
- Saboviç, F., (2012) Kadınlar da bunu yaparsa? *Hürriyet Gazetesi*. <https://www.hurriyet.com.tr/kadınlar-da-bunu-yaparsa-20486064> (Erişim Tarihi: 14/02/2024 Saat: 15.21).
- Salman, G.,& Giray, C. (2010). Bireyleri futbol taraftarı olmaya motive eden güdülerin takım sadakati üzerine etkileri: Fenerbahçe taraftarları üzerine bir uygulama. *Öneri*, 33(9), 89-97.
- Stander, F. W., Van Zyl, L. E., & Motaung, K. (2016). Promoting fan engagement: An exploration of the fundamental motives for sport consumption amongst premier league football spectators. *Journal of psychology in Africa*, 26(4), 309-315. <https://doi.org/10.1080/14330237.2016.1208920>
- Stott, C., Hutchison, P., & Drury, J. (2001). 'Hooligans' abroad? Inter-group dynamics, social identity and participation in collective 'disorder' at the 1998 World Cup Finals. *British journal of social psychology*, 40(3), 359-384. <https://doi.org/10.1348/014466601164876>
- Tabachnick, B.G. & Fidell, L.S. (2007). *Using multivariate statistics*. Pearson Education.
- Thibiti, A. Y. (2004). A Scale Development For Sport Fan Motivation. Yayımlanmış Doktora Tezi. Florida State University College of Education.
- Tiryaki, Ş. (2000). *Spor Psikolojisi*, Eylül Kitap ve Yayınevi.
- Trail, G. T. & James, J. D. (2001). The motivation scale for sport consumption: Assessment of the scale's psychometric properties. *Journal of sport behavior*, 24(1), 108.
- Van Der Meij, L., Klauke, F., Moore, H. L., Ludwig, Y. S., Almela, M., & Van Lange, P. A. (2015). Football fan aggression: The importance of low basal cortisol and a fair referee. *PloS one*, 10(4), e0120103. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0120103>
- Wann, D. L. (1995). Preliminary validation of the sport fan motivation scale. *Journal of Sport and Social issues*, 19(4), 377-396. <https://doi.org/10.1177/019372395019004004>
- Wann, D. L., Haynes, G., McLean, B., & Pullen, P. (2003). Sport team identification and willingness to consider anonymous acts of hostile aggression. *Aggressive Behavior*, 29(5),406–413. <https://doi.org/10.1002/ab.10046>
- Wann, D. L., Melnick, M. J., Russell, G. W., & Pease, D. G. (2001). *Sport fans: The psychology and social impact*

of spectators. New York: Routledge.

- Wann, D. L., Peterson, R. R., Cothran, C., & Dykes, M. (1999). Sport fan aggression and anonymity: The importance of team identification. *Social Behavior and Personality: An International Journal*, 27(6), 597–602. <https://doi.org/10.2224/sbp.1999.27.6.597>
- Wann, D. L., Schrader, M. P., & Wilson, A. M. (1999). Sport fan motivation: Questionnaire validation, comparisons by sport, and relationship to athletic motivation. *Journal of Sport Behavior*, 22(1), 114.
- Yılmaz, M. (2010). *Ergenlerde şiddetin önlenmesinde din eğitiminin rolü* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Atatürk Üniversitesi.
- Yoshida, M., Gordon, B., Nakazawa, M., & Biscaia, R. (2014). Conceptualization and measurement of fan engagement: Empirical evidence from a professional sport context. *Journal of Sport Management*, 28(4), 399–417. <https://doi.org/10.1123/jsm.2013-0199>

Etik Metni: Bu makalede dergi yazım kurallarına, yayın ilkelerine, araştırma ve yayın etiği kurallarına, dergi etik kurallarına uyulmuştur. Makale ile ilgili doğabilecek her türlü ihlallerde sorumluluk yazarlara aittir. Makalenin etik kurul izni Erzurum Teknik Üniversitesi/Yayın Etiği Kurulu tarafınca 28/12/2023 tarih 16 sayılı toplantı ve 03 sayılı kararı ile etik kurul onayı alınmıştır.

Yazarların Katkı Oranı Beyanı: 1.yazarın katkı oranı: %25, 2.yazarın katkı oranı: %25, 3.yazarın katkı oranı: %25, 4.yazarın katkı oranı: %25'dir.

KATKI ORANI	KATKIDA BULUNAN YAZAR(LAR)
Fikir ve Kavramsal Örgü	B.K.
Literatür Tarama	B.K., E.Y.
Yöntem	B.K.
Veri Toplama	A.E.Ş., R.Ç.
Verilerin Analizi	E.Y.
Bulgular	A.E.Ş., E.Y., R.Ç.
Tartışma ve Yorum	A.E.Ş., R.Ç.

Finansal Destek: Bu çalışmanın yazım sürecinde katkı veya destek alınmamıştır.

Bilgilendirilmiş Onam Beyanı: Çalışmaya katılan tüm katılımcılardan bilgilendirilmiş onam formu alınmıştır.

Veri Kullanılabilirlik Beyanı: Veri setlerine ilişkin soru vb. için, sorumlu yazar ile iletişime geçilmelidir.

Teşekkür: Çalışmaya katılan katılımcılara teşekkür ederiz.

Çıkar Çatışması: Yazarların araştırma ile ilgili diğer kişi, kurum ve kuruluşlarla ve yazarlar arasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Bu eser CC BY (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.tr>) ile lisanslanmıştır.

Sorumluluk Reddi/Yayıncı Notu: Tüm yayınlarda yer alan ifade, görüş ve veriler yazar(lar) ve katkıda bulunan(lar)ın görüşleridir. IJOESS ve/veya editör(ler), içerikte belirtilen herhangi bir fikir, yöntem, talimat veya üründen kaynaklanan kişiler veya mülke yönelik zararlardan ve ihlallerden sorumlu değildir.